

Neúčinnost právního jednání, dokazování

Pojem „ohledy slušnosti“ užitý v ustanovení § 591 písm. d/ o. z. je nutné vykládat tak, že dlužníkem poskytnuté plnění musí vyhovovat těmto ohledům jak ve vztahu k nabyvateli plnění (k osobě, která měla z právního jednání nebo opomenutí dlužníka prospěch), tak ve vztahu k dlužníkovi. Plnění dlužníka přitom musí být přiměřené jeho majetkovým poměrům a nesmí podstatně snižovat hodnotu jeho majetku.

Chce-li se odvolací soud odchýlit od skutkového zjištění, které učinil soud prvního stupně na základě bezprostředně před ním provedeného důkazu (důkazu výpovědi účastníka či svědka), je nutno, aby takové důkazy sám opakoval, případně provedením dalších důkazů si zjednal rovnocenný podklad pro případné odlišné hodnocení takového důkazu.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky č.j. 29 Cdo 2329/2023-444 ze dne 29.2.2024)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobce Komerční banky, a. s., se sídlem v P., zastoupeného Mgr. M.L., advokátem, se sídlem v P., proti žalované M. M., zastoupené Mgr. L.R., advokátkou, se sídlem v Ch., za účasti R. M., o určení neúčinnosti darovací smlouvy, vedené u Okresního soudu v Pardubicích pod sp. zn. 9 C 233/2019, o dovolání žalované proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové-pobočky v Pardubicích ze dne 30. listopadu 2022, č. j. 27 Co 228/2022-345, tak, že rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové-pobočky v Pardubicích ze dne 30. listopadu 2022, č. j. 27 Co 228/2022-345, se zrušuje a věc se vrací odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

I. Dosavadní průběh řízení

1. Rozsudkem ze dne 22. října 2020, č. j. 9 C 233/2019-123, Okresní soud v Pardubicích (dále jen „okresní soud“):

[1] Zamítl žalobu podanou 10. září 2019, kterou se žalobce (Komerční banka, a. s.) domáhal vůči žalované (M. M.) za účasti R. M., otce žalované (dále jen „R. M.“), jako vedlejšího účastníka řízení na straně žalované, určení, že darovací smlouva ze dne 11. září 2017 (dále též jen „darovací smlouva“), uzavřená mezi (dlužníkem) R. M. jako dárce a žalovanou jako obdarovanou, jejímž předmětem byl spoluvlastnický podíl o velikosti ½ na označených nemovitých věcech (dvou pozemcích) v katastrálním území a obci XY (dále jen „spoluvlastnický podíl“), je vůči němu neúčinná (bod I. výroku).

[2] Rozhodl o nákladech řízení (bod II. výroku).

2. K odvolání žalobce Krajský soud v Hradci Králové-pobočka v Pardubicích (dále jen „odvolací soud“ nebo „insolvenční soud“) usnesením ze dne 21. dubna 2021, č. j. 27 Co 62/2021-172, zrušil rozsudek okresního soudu ze dne 22. října 2020 a vrátil věc okresnímu soudu k dalšímu řízení.

3. Rozsudkem ze dne 18. března 2022, č. j. 9 C 233/2019-272, ve znění (doplňujícího) usnesení ze dne 19. dubna 2022, č. j. 9 C 233/2019-276, okresní soud:

[1] Žalobu (opět) zamítl (bod I. výroku).

[2] Rozhodl o nákladech řízení (body II. a III. výroku).

4. Okresní soud – vycházejí z ustanovení § 589 odst. 1 a 2, § 591 a § 594 odst. 1 zákona č. [89/2012](#) Sb., občanského zákoníku (dále též jen „o. z.“) – dospěl po provedeném dokazování k následujícím závěrům:

5. V daném případě šlo o darovací smlouvu, tedy o bezúplatný převod, takže nelze použít ustanovení § 590 o. z., nýbrž (zvláštní) úpravu dle § 591 o. z., podle které se věřitel může úspěšně dovolat relativní neúčinnosti, jestliže právní jednání dlužníka zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky; subjektivní stránka (to, zda dlužník měl zkracující úmysl, a zda takový úmysl byl nebo musel být znám druhé straně), se nezkoumá.

6. Okresní soud dále zkoumal existenci výjimky podle § 591 písm. d/ o. z.; ta se aplikuje, převáží-li mravní závazek nebo ohledy slušnosti nad právní povinností dlužníka splnit dluh věřiteli. Nejde tedy o každé bezúplatné jednání dlužníka, které by z obecného hlediska bylo možné ve vztahu k nabyvateli plnění považovat za mravné a slušné; takový přístup by v některých případech mohl vést k rozporu s dobrými mravy; srov. „rozhodnutí NS ČR sp. zn. 21 Cdo 955/2018 či 21 Cdo 867/2018“ [správně jde o rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2019, sp. zn. 21 Cdo 955/2018, a o rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. října 2018, sp. zn. 21 Cdo 867/2018, uveřejněný v časopise Soudní judikatura, číslo 2, ročníku 2020, pod číslem 12; rozsudky jsou (stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže) dostupné i na webových stránkách Nejvyššího soudu]. Je proto třeba zabývat se konkrétní podobou závazků, přičemž vymezení hypotézy právní normy závisí na zvážení rozhodných okolností konkrétního případu. V daném případě mravní závazek nebo ohledy slušnosti převážily nad povinností dlužníka (R. M.) splnit právní povinnost (dluh) vůči věřiteli.

7. Uskutečnění slibu daného R. M. (otcem) žalované (dceři) v počátcích jejího vysokoškolského studia má okresní soud nejen za slušné a mravné, ale i ospravedlňující skutečnost, že právo žalobce (věřitele) zůstalo v té době nespokojeno. V době, kdy bylo darování dohodnuto (za studia žalované), neměl R. M. ještě žádné závazky a bezúplatným převodem nezamýšlel zvýhodnění žalované na úkor žalobce. R. M. v době převodu pozemky neužíval, neměl z nich žádný příjem (měl je v podílovém spoluvlastnictví s bývalou manželkou, která na nich s žalovanou hospodařila) a v hospodaření na pozemcích podporoval žalovanou.

8. V době převodu neměl R. M. dluhy (žalobce jej informoval o překročení debetu více než dva měsíce po převodu nemovitostí a exekuční řízení byla zahájena až v následujícím roce). Darování bylo přiměřené majetkovým poměrům R. M.

9. K odvolání žalobce odvolací soud rozsudkem ze dne 30. listopadu 2022, č. j. 27 Co 228/2022-345:

[1] Změnil rozsudek okresního soudu ze dne 18. března 2022 tak, že žalobě vyhověl (první odstavec prvního výroku).

[2] Rozhodl o nákladech řízení před soudy obou stupňů (druhý odstavec prvního výroku a druhý výrok).

10. Odvolací soud – vycházejí z § 591 písm. d/ o. z. – dospěl po přezkoumání napadeného rozhodnutí k následujícím závěrům:

11. Již ve zrušujícím usnesení odvolací soud poukázal na nutnost interpretovat pojem „ohledy slušnosti“ v mezích zásad, které se podávají z judikatury Nejvyššího soudu; srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 955/2018, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 867/2018, a „Rc 127/2019“ [jde o rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. prosince 2018, sp. zn. 21 Cdo 2332/2018, uveřejněný pod číslem 127/2019 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 127/2019“)].

12. Pojem „ohledy slušnosti“ je nutno interpretovat tak, že dlužníkem poskytnuté plnění musí vyhovovat zásadám podávajícím se z judikatury Nejvyššího soudu jak ve vztahu k nabyvateli plnění, tak ve vztahu k dlužníku. Je tudíž nutno zejména posoudit přiměřenost poskytnutého plnění majetkovým poměrům dlužníka, míru snížení celkové hodnoty jeho majetku a rovněž je nutno přihlídnout k majetkové a sociální situaci obdarovaného a k tomu, jakou subjektivní hodnotu pro něho toto darované plnění představovalo. V obecné rovině by plnění dlužníka mělo být přiměřené jeho majetkovým poměrům a současně by takové plnění, aby mohlo obstát optikou § 591 písm. d/ o. z., nemělo podstatně snižovat hodnotu majetku dlužníka.

13. Okresní soud – ač v zásadě dospěl ke správným skutkovým zjištěním a učinil odpovídající závěr o skutkovém stavu – nesprávně interpretoval stěžejní skutečnosti plynoucí z těchto skutkových zjištění.

14. Okresní soud především pominul, že tvrzení žalované o dávném slibu darování pozemků (spoluvlastnického podílu R. M. na nich) za podmínky zdárného dokončení studia prokazují toliko její účastnická výpověď, tvrzení matky a bratra žalované a účastnická výpověď R. M. Jde o osoby na právním jednání ekonomicky zainteresované, takže věrohodnost jejich výpovědi musí být hodnocena prizmatem této skutečnosti. I kdyby tomu tak bylo, nejde o skutečnost samu o sobě významnou pro posouzení opodstatněnosti obrany žalované proti žalobním žádáním. Nevýznamná pro posouzení opodstatněnosti výjimky plynoucí z § 591 písm. d/ o. z. je i skutečnost, že v době uzavření darovací smlouvy nebyly vedeny exekuce na majetek R. M., neboť po nařízení exekuce je dlužníku zakázáno s tímto majetkem disponovat.

15. Ačkoliv R. M. podle okresního soudu své dluhy nepopíral, nelze přehlédnout, že žalobce byl nucen vymáhat pohledávku soudně (v nalézacím řízení a následně exekučním v řízení). To, že R. M. dluh splácel (jak mylně dovozuje okresní soud), žalobce popřel.

16. Byť žalovaná namítala, že neměla povědomí o majetkové, finanční a celkové ekonomické situaci R. M., byla si vědoma tohoto, že v době sepsání darovací smlouvy má R. M. vedeno bydliště na obecním úřadě v XY (ač podle ní měl mít novou rodinu, dům, práci a měl se nacházet v dobré ekonomické situaci). Bydliště na obecním úřadě mělo vést žalovanou k zamyšlení nad životní situací R. M. a minimálně měla žádat, aby jí R. M. uvedené blíže vysvětlil (což neučinila). To, jaká byla nebo je hodnota spoluvlastnického podílu na pozemcích, zůstalo mezi účastníky řízení sporným (a tato skutečnost nebyla spolehlivě osvětlena). Je však zjevné, že R. M., který se žalovanou darovací smlouvou uzavřel v září 2017, byl již cca o rok později zavázán k úhradě dlužné částky žalobci elektronickým platebním rozkazem (a následně byla nařízena exekuce na jeho majetek). Pohledávka žalobce, která ke dni vydání elektronického platebního rozkazu činila necelých 70.000 Kč, není dosud zaplacená ani dílem splacena (což svědčí o tom, že exekucí nebyl postižen majetek, který by umožňoval pohledávku uhradit).

17. Uvedené nutně vede k závěru, že předmětný spoluvlastnický podíl byl jednou, ne-li jedinou, z majetkových hodnot, z níž bylo možné (byť částečně), uhradit pohledávku žalobce. Souhlasit proto nelze ani se závěrem okresního soudu, že plnění poskytnuté žalované bylo přiměřené majetkovým poměrům R. M. Zjevně šlo o majetek pro R. M. hodnotný (nevlastní jiný majetek, z něhož lze uhradit dluh žalobce). Nelze hovořit ani o tom, že by žalovaná v době uzavření darovací smlouvy byla na R. M. existenčně závislá. V době uzavření darovací smlouvy byla žalovaná zaměstnána a dosahovala příjmu cca 40.000 Kč čistého měsíčně; ani její sociální situace tudíž neospravedlňovala její

zvýhodnění oproti žalobci.

18. Podle odvolacího soudu tedy skutečnosti zjištěné okresním soudem neopodstatňují nadřazení tvrzeného mravního závazku (ohledu slušnosti) nad povinnost R. M. splnit dluh vůči žalobci. Nelze přehlédnout (pominout) ani přístup R. M. k věci [zbavil se významné majetkové hodnoty (možná jediné) a nesnaží se dluh splácet]. Tento postoj nenasvědčuje závěru okresního soudu, že R. M. nebyl srozuměn s tím, že právním jednáním zkracuje věřitele. Odvolací soud je tudíž přesvědčen, že popsané jednání R. M. za součinnosti žalované dokládá jednání v rozporu s dobrými mravy, které nelze považovat za slušné a mravné.

II. Dovolání a vyjádření k němu

19. Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu ustanovení § 237 zákona č. [99/1963](#) Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právní otázky, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu, konkrétně otázky výkladu § 591 písm. d/ o. z. a podmínek pro jeho aplikaci.

20. Dovolatelka namítá, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř.), a požaduje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí zrušil.

21. V mezích uplatněného dovolacího důvodu dovolatelka nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu, že nebyla splněna výjimka daná § 591 písm. d/ o. z., dovolávajíc se závěrů rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 867/2018, R 127/2019 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. června 2021, sp. zn. 24 Cdo 823/2021, k čemuž dále argumentuje následovně:

22. R. M. vyhověl darováním ohledům slušnosti i svému mravnímu závazku (jímž je jeho slib). Pravidlo, že sliby se mají plnit, by mělo být respektováno v každé společnosti, která je ovládána principy prosté elementární slušnosti a poctivosti.

23. Odvolací soud nepřipustně pozměnil skutkový stav zjištěný okresním soudem, když skutkové závěry okresního soudu nejprve označil za správné, načež je deformoval negativním vyhodnocením přístupu R. M. ke splácení dluhu. R. M. má příjmy ze závislé činnosti, z nichž jsou prováděny exekuční srážky ze mzdy na pohledávky s lepším pořadím, takže nemůže požádat zaměstnavatele o změnu pořadí uspokojení exekucí. Také úvaha odvolacího soudu k evidovanému trvalému pobytu R. M. je zcestná, neboť adresa trvaného pobytu má pouze evidenční charakter a nemusí být totožná s reálným bydlištěm.

24. Dovolatelka míní, že závěry přijaté odvolacím soudem nevyplývají ze zjištěného skutkového stavu. Nadto namítá, že odvolací soud porušil její procesní práva vydáním „překvapivého rozhodnutí“, neboť ji ve smyslu § 118a odst. 2 o. s. ř. nepoučil o odlišném právním názoru.

25. Dle dovolatelky jsou závěry odvolacího soudu s ohledem na předcházející řízení a zjištěné skutkové závěry nepřiměřené a odchylují se od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu. Dovolatelka namítá i porušení procesních práv, neboť odvolací soud vyslovil právní závěr, který nebylo možno ve vztahu ke skutkovým zjištěním okresního soudu předvídat, a žalované tak byla odňata možnost právně i skutkově argumentovat.

26. Žalobce též nebyl aktivně věcně legitimován k podání odpůřčí žaloby, neboť v době, kdy došlo k odporovanému právnímu jednání (k uzavření darovací smlouvy), dluh R. M. vůči žalobci neexistoval a vedlejší účastník nemohl vědět, že toto jednání bude jakkoli zkracovat uspokojení žalobcovy

pohledávky.

27. Žalobce ve vyjádření navrhuje dovolání zamítnout, maje napadené rozhodnutí za správné.

III. Přípustnost dovolání

28. Pro dovolací řízení je rozhodný občanský soudní řád v aktuálním znění.

29. Dovolání v dané věci je přípustné podle § 237 o. s. ř., když pro daný případ neplatí žádné z omezení přípustnosti dovolání vypočtených v § 238 o. s. ř. a v posouzení aktivní věcné legitimace žalobce jde o věc dovolacím soudem zčásti neřešenou.

IV. Důvodnost dovolání

30. Nejvyšší soud se - v hranicích právních otázek vymezených dovoláním - zabýval především tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelkou, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

31. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval. Při úvaze, zda právní posouzení věci odvolacím soudem je ve smyslu ustanovení § 241a odst. 1 o. s. ř. správné, vychází dovolací soud ze skutkových závěrů odvolacího soudu a nikoli z těch skutkových závěrů, které v dovolání na podporu svých právních argumentů (případně) nejprve zformuluje sám dovolatel. Srov. shodně např. důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. října 2004, sp. zn. 29 Odo 268/2003, uveřejněného pod číslem 19/2006 Sb. rozh. obč., a rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 9. října 2013, sp. zn. 31 Cdo 3881/2009, uveřejněného pod číslem 10/2014 Sb. rozh. obč. Pro tyto účely se též nezabývá námitkami, jež dovolatel ke skutkovému stavu věci, z něž vyšel odvolací soud, snesl prostřednictvím tvrzení o vadách řízení ve smyslu § 242 odst. 3 o. s. ř.

32. Pro právní posouzení věci jsou rozhodná následující skutková zjištění (z nichž vyšly oba soudy):

33. Obec Horní Ředice (jako prodávající) a R. M. a L. M. (dále jen „L. M.“) [jako kupující] uzavřeli dne 10. října 2000 kupní smlouvu, kterou obec prodala manželům M. předmětné (dva) pozemky za kupní cenu ve výši 164.850 Kč.

34. Žalovaná ukončila vysokoškolská studia dne 8. června 2016.

35. Na základě souhlasného prohlášení o vypořádání společného jmění manželů ze dne 21. března 2012 byli R. M. a L. M. před uzavřením darovací smlouvy rovnodílnými podílovými spoluvlastníky obou pozemků.

36. R. M. (jako dárce) uzavřel s dovolatelkou (jako obdarovanou) dne 11. září 2017 darovací smlouvu, kterou na dovolatelku převedl svůj spoluvlastnický podíl (na dvou pozemcích). Právní účinky vkladu vlastnického práva dovolatelky ke spoluvlastnickému podílu do katastru nemovitostí nastaly 12. září 2017.

37. R. M. podal u insolvenčního soudu 30. listopadu 2017 insolvenční návrh (datovaný 28. listopadu 2017) spojený s návrhem na povolení oddlužení, v němž označil celkem 6 závazků (dluhů), z toho dva

(vůči společnostem ESSOX s. r. o. a Whitestone Consulting a. s.) jako vykonatelné. Zbývající závazky (dluhy) označil jako splatné od prosince 2015.

38. Usnesením ze dne 14. června 2018, č. j. KSBR 45 INS 21822/2017-A-13, insolvenční soud odmítl návrh na povolení oddlužení a zastavil insolvenční řízení.

39. Elektronickým platebním rozkazem ze dne 20. listopadu 2018 (dále jen „elektronický platební rozkaz“) uložil okresní soud R. M., aby do 15 dnů od doručení elektronického platebního rozkazu zaplatil žalobci částku 40.765,72 Kč (jistinu), s kapitalizovaným úrokem ve výši 3.067,24 Kč, s kapitalizovaným zákonným úrokem z prodlení ve výši 435,49 Kč, s ročním úrokem ve výši 22,90 % z částky 39.935,72 Kč za dobu od 7. února 2018 do zaplacení, s ročním zákonným úrokem z prodlení ve výši 8,05 % z částky 39.935,72 Kč za dobu od 7. února 2018 do zaplacení a na náhradě nákladů řízení částku 13.258,46 Kč, nebo aby v téže lhůtě podal odpor.

40. Pro pohledávku přiznanou elektronickým platebním rozkazem nařídil okresní soud 21. ledna 2019 ve prospěch žalobce (jako oprávněného) exekuci vůči R. M. (jako povinnému).

31. V době, kdy žalovaná studovala, jí R. M. přislíbil (pod podmínkou dokončení vysokoškolského studia) darování spoluvlastnického podílu na pozemcích, na kterých již předtím hospodařila (chovala tam drůbež), v čemž ji R. M. podporoval; darování se uskutečnilo z iniciativy žalované po skončení studia.

42. Pro další úvahy Nejvyššího soudu jsou rozhodná následující ustanovení zákona č. [89/2012](#) Sb., občanského zákoníku [ve znění, jež nedoznalo změn od uzavření darovací smlouvy (od 11. září 2017)]:

§ 589 (o. z.)

Relativní neúčinnost

(1) Zkracuje-li právní jednání dlužníka uspokojení vykonatelné pohledávky věřitele, má věřitel právo domáhat se, aby soud určil, že právní jednání dlužníka není vůči věřiteli právně účinné. Toto právo má věřitel i tehdy, je-li právo třetí osoby již vykonatelné, anebo bylo-li již uspokojeno.

(2) Neúčinnost právního jednání dlužníka se zakládá rozhodnutím soudu o žalobě věřitele, kterou bylo odporováno právnímu jednání dlužníka (odpůrčí žaloba).

§ 591 (o. z.)

Neúčinnosti bezúplatného právního jednání dlužníka se může věřitel dovolat tehdy, pokud k němu došlo v posledních dvou letech. To neplatí, jedná-li se o

(...)

d/ plnění, kterým bylo vyhověno mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti.

43. Ve výše ustaveném skutkovém a právním rámci činí Nejvyšší soud k dovoláním otevřeným právním otázkám následující závěry:

a) K aktivní věcné legitimaci k podání odpůrcí žaloby

44. Smyslem (účelem) odpůrcí žaloby podle ustanovení § 589 o. z. je domoci se (vyhovujícího) rozhodnutí soudu, které bude podkladem k tomu, aby se mohl na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu) vydaného proti dlužníku domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co neúčinným jednáním ušlo z dlužníkovy majetku (nebo odpovídající náhrady za takové plnění), a to nikoliv proti dlužníku, ale vůči tomu, kdo s dlužníkem právně jednal, nebo kdo z právního jednání přímo nabyl prospěch, vůči jeho dědici nebo vůči tomu, kdo nabyl jmění při přeměně právnické osoby jako její právní nástupce, anebo vůči jinému právnímu nástupci; srov. (též ve vazbě na dikci § 594 o. z. a § 595 odst. 1 větu první o. z.) R 127/2019 nebo odstavec 34. odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31. července 2023, sp. zn. 29 Cdo 1772/2023.

45. K odpůrcí žalobě podle § 589 o. z. je aktivně věcně legitimován věřitel, jehož pohledávka za dlužníkem je vykonatelná, jestliže právní jednání dlužníka zkracuje její uspokojení. Vykonatelnou se rozumí taková pohledávka, jejíž splnění lze vynutit cestou výkonu rozhodnutí (exekuce), tj. pohledávka, která byla věřiteli přiznána vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem, podle kterého lze nařídit výkon rozhodnutí (exekuci). Srov. shodně např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. října 2017, sp. zn. 21 Cdo 1079/2017, uveřejněný v časopise Soudní judikatura, číslo 3, ročníku 2019, pod číslem 27, R 127/2019, nebo též odstavec 33. odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1772/2023.

46. Požadavek, aby pohledávka věřitele byla vykonatelná, nevymezuje podmínku pro vyslovení neúčinnosti právního jednání dlužníka, ale aktivní věcnou legitimaci k odpůrcí žalobě; podmínky, za nichž se věřitel může (úspěšně) dovolat určení neúčinnosti právního jednání dlužníka, se uvádí zejména v ustanoveních § 590 a § 591 o. z. Jakkoli se literatura rozchází v řešení otázky, kdy musí být věřitelova pohledávka vykonatelná (k pojmenování rozdílů srov. např. Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník Komentář. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, str. 1395), Nejvyšší soud již uvedenou otázku zodpověděl v usnesení ze dne 20. ledna 2017, sp. zn. 21 Cdo 3914/2016. Tam uzavřel, že neúčinnosti právního jednání se lze za podmínek uvedených zejména v ustanoveních § 590 a § 591 o. z. dovolávat nejen tehdy, jestliže pohledávka věřitele byla vykonatelnou již v době, kdy bylo učiněno napadené právní jednání, ale i v případě, že bylo učiněno dříve, než se pohledávka věřitele za dlužníkem stala vykonatelnou. Odpůrcí žalobě lze vyhovět tehdy, jestliže pohledávka žalujícího věřitele byla vykonatelnou v době rozhodování soudu. K těmto závěrům se Nejvyšší soud dále přihlásil např. v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. června 2021, sp. zn. 24 Cdo 1413/2020, nebo v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1772/2023.

47. Ze skutkových reálií dané věci se podává, že v době podání odpůrcí žaloby (10. září 2019) již věřitel (žalobce) měl vůči dlužníku (R. M.) vykonatelnou pohledávku (přiznanou elektronickým platebním rozkazem okresního soudu ze dne 20. listopadu 2018), pro kterou vedl od ledna 2019 exekuci vůči dlužníku (R. M.). Věřitel (žalobce) tedy v dotčeném ohledu má (měl) aktivní věcnou legitimaci k podání odpůrcí žaloby.

48. Touto argumentací se nicméně nevyčerpává (není vyřešena) námitka dovolatelky, že žalobce neměl pohledávku vůči dlužníku (R. M.) v době, kdy došlo k odporovanému právnímu jednání (k uzavření darovací smlouvy), tedy 11. září 2017.

49. Bez zřetele k tomu, že zřejmě nebylo vyloučeno přijmout na základě listin, jimiž insolvenční soud provedl dokazování, i pozitivní skutkový závěr (skutkové zjištění) na téma, kdy (nejdříve) vznikla žalobcova pohledávka za dlužníkem (R. M.), skutková zjištění, z nichž vyšly oba soudy, odpověď na tuto otázku nedávají. Pro výsledek dovolacího řízení je tedy podstatné určit, zda se soudy měly touto otázkou zabývat [zda předpokladem úspěchu věřitele s odpůrcí žalobou v této věci je skutečnost, že

věřitelova pohledávka existovala již v době, kdy se stalo účinným odporované právní jednání (12. září 2017, kdy nastaly právní účinky vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí)]. Pro tyto účely Nejvyšší soud též připomíná [ve shodě s tím, co na dané téma uvedl již okresní soud (srov. reprodukci rozsudku okresního soudu v odstavci 5. odůvodnění shora)], že předpoklady, za nichž lze odporovat bezúplatnému právnímu jednání dlužníka, mají v § 591 o. z. zvláštní (samostatnou) úpravu, pro kterou se ani z části neuplatní předpoklady formulované ustanovením § 590 o. z.; srov. shodně rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 955/2018.

50. Ustanovení § 591 o. z. pak neobsahuje požadavek, aby pohledávka věřitele za dlužníkem existovala již v době, kdy se stalo účinným odporované právní jednání. Aktivní věcnou legitimaci k odpůřčí žalobě upravuje § 589 o. z.; z něj se podává pouze požadavek, aby věřitel měl vykonatelnou pohledávku za dlužníkem nejpozději v době rozhodování soudu o odpůřčí žalobě (srov. odstavec 46. odůvodnění shora). Vykonatelná pohledávka, pro kterou věřitel odporuje bezúplatnému právnímu jednání dlužníka podle § 591 o. z., tedy může vzniknout i po účinnosti (provedení) právního jednání, jemuž se odporuje; podstatné je jen to, že jde o právní jednání, které není starší dvou let (k němuž došlo v posledních dvou letech).

51. Nehledě k míře (ne)přesnosti srovnávací historické metody výkladu právní normy jako druhu její interpretace (srov. Knapp, V. Teorie práva. 1. vydání. Praha. C. H. Beck, 1995, str. 169-173), lze výše formulované závěry podpořit i poukazem na dřívější zákonné úpravy odpůřčích nároků. Šlo o následující zákonné úpravy (a v nich obsažená ustanovení):

52. Císařské nařízení č. 337/1914 ř. z., jímž se zavádí řád konkursní, vyrovnací a odpůřčí, recipované Československou republikou a platné na jejím území až do 1. dubna 1931 (dále jen „odpůřčí řád z roku 1914“):

§ 8

Oprávnění k odporu.

(1) K odporu jest oprávněn každý věřitel, jehož pohledávka jest vykonatelná, ať vznikla, kdykoli, nevedla-li exekuce na jmění dlužníkovu k úplnému uspokojení věřitelovu nebo lze-li míti za to, že k uspokojení takovému nepovede.

(...)

[Znění § 8 odst. 1 odpůřčího řádu z roku 1914 je citováno podle díla Voska, J.: Řády konkursní, vyrovnací a odpůřčí. Nákladem „Československého Kompasů“ tiskařské a vydavatelské akc. spol. Praha 1926 (dále jen „Voska, 1926“)].

53. Zákon č. 64/1931 Sb. z. a n., kterým se vydávají řády konkursní, vyrovnací a odpůřčí (dále jen „odpůřčí řád z roku 1931“):

Kdo jest oprávněn odporovati.

§ 9

(1) Odporovati právním jednáním jest oprávněn věřitel, jehož pohledávka jest vykonatelná, ať vznikla kdykoliv, nebyl-li exekucí na jmění dlužníkovu úplně uspokojen nebo lze-li předpokládati, že by

úplného uspokojení nedošel.

(...)

54. K § 8 odpůrčího řádu z roku 1914 srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. června 1926, sp. zn. Rv II 581/29, uveřejněné pod číslem 9988 Sbírký rozhodnutí nejvyšších stolic soudních Čs. republiky, kterou uspořádal Dr. F. Vážný, v němž Nejvyšší soud na dané téma uzavřel, že: „Nevadí, že věřitelova pohledávka vznikla po provedení právního jednání, jemuž se odporuje.“ Týž závěr („Nezáleží na tom, kdy věřitelova pohledávka vznikla. Odpůrčí nárok může být uplatněn, i když věřitelova pohledávka vznikla třeba až po provedení právního jednání, kterému se odporuje.“) lze nalézt v dobovém komentáři k § 8 odpůrčího řádu z roku 1914 (Voska, 1926, str. 450), jakož i v dobovém komentáři k § 9 odpůrčího řádu z roku 1931 (Voska, J.: Konkursní, vyrovnací a odpůrčí řády. Právnické knihkupectví a nakladatelství Linhart & Pekárek. Praha 1931, str. 605).

55. K tomuto srovnání lze namítnout, že § 8 odpůrčího řádu z roku 1914 (slovy „ať vznikla, kdykoli“) a § 9 odpůrčího řádu z roku 1931 (slovy „ať vznikla kdykoliv“) vymezují možnost pozdějšího vzniku věřitelovy vykonatelné pohledávky výslovně (oproti § 589 o. z.). Nejvyšší soud nicméně uvádí, že podle důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákona č. [89/2012](#) Sb., občanského zákoníku, který projednávala Poslanecká Sněmovna Parlamentu České republiky ve svém 6. volebním období 2010-2013 jako tisk č. 362, je inspiračním zdrojem úpravy neúčinných právních jednání obsažené v § 589 a násl. o. z. zejména odpůrčí řád z roku 1931; srov. zvláštní část důvodové zprávy (K § 589 až 599). Ustanovení § 589 o. z. (sice) otázku pozdějšího vzniku věřitelovy vykonatelné pohledávky neřeší výslovně, také z něj ale neplyne požadavek opačný [aby pohledávka existovala nejpozději v době účinnosti (v době provedení) právního jednání, kterému se odporuje]. Podstatné je, že věřitelova vykonatelná pohledávka za dlužníkem (§ 589 o. z.) nemůže být uspokojena z dlužníkovy majetku proto, že dlužník se tohoto majetku zbavil bezúplatným právním jednáním, k němuž došlo v posledních dvou letech (srov. úvodní větu § 591 o. z.). Dovolání proto potud není důvodné.

b) K „ohledům slušnosti“

56. Argumentace dovolatelky ke způsobu, jakým odvolací soud vyhodnotil existenci výjimky dle § 591 písm. d/ o. z., má převážně procesní rozměr. Odvolacímu soudu se vytýká absence poučovací povinnosti dle § 118a odst. 2 o. s. ř., překvapivost rozhodnutí a procesně nepřipustný postup při hodnocení důkazů; jsou tedy namítány vady řízení jejichž existenci zkoumá odvolací soud u přípustného dovolání z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.). Nejvyšší soud se proto dále zabýval tím, zda řízení vytýkanými vadami vskutku trpí.

1) K poučovací povinnosti soudu podle § 118a odst. 2 o. s. ř.

57. Pro vypořádání této námítky je rozhodný výklad § 118a o. s. ř. v následujícím znění (jež se nezměnilo od zahájení sporu):

§ 118a o. s. ř.

(...)

(2) Má-li předseda senátu za to, že věc je možné po právní stránce posoudit jinak než podle

účastníkovu právního názoru, vyzve účastníka, aby v potřebném rozsahu doplnil vylíčení rozhodných skutečností; postupuje přitom obdobně podle odstavce 1.

(...)

58. Poučení dle § 118a odst. 2 o. s. ř. je poučením pro případ jiné (než účastníkem očekávané) právní kvalifikace věci. Jde např. o situaci, kdy je soud názoru, že požadované plnění není plněním podle smlouvy (jak očekává účastník), ze skutkového stavu věci však lze dovodit nárok na vydání bezdůvodného obohacení [k čemuž ale ještě chybí (v některých případech může chybět) vylíčení skutkových okolností případu ohledně výše bezdůvodného obohacení]. Srov. v literatuře např. dílo Drápal, L., Bureš, J. a kol.: Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2009, str. 830 a v judikatuře např. odstavec [18] odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. dubna 2019, sp. zn. 29 Cdo 3071/2018, uveřejněného v časopise Soudní judikatura, číslo 9, ročníku 2020, pod číslem 89.

59. O takový případ v dané věci zjevně nešlo, když odvolací soud věc po právní stránce neposuzoval jinak než okresní soud (vykládal rovněž § 591 o. z.). Důvod postupovat ve vztahu k dovolateli podle § 118a odst. 2 o. s. ř. tedy odvolací soud neměl a dovolání potud není opodstatněné.

2) K překvapivosti napadeného rozhodnutí

60. Potud Nejvyšší soud ustáleně judikuje, že byla-li právní otázka, kterou odvolací soud zkoumal s jiným výsledkem, zkoumána již soudem prvního stupně, mohl být rozhodnutím odvolacího soudu v dotčeném aspektu „překvapen“ jen účastník svých práv nedbalý a na jednání odvolacího soudu nepřipravený (srov. shodně např. důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 17. července 2014, sp. zn. 29 Cdo 914/2014, uveřejněného pod číslem 107/2014 Sb. rozh. obč.). Odvolací soud (stejně jako před ním okresní soud) se zabýval tím, zda je důvod zamítnout odpůrčí žalobu proto, že odporovaným právním jednáním poskytl dlužník (R. M.) dovolatelce (své dceři) plnění, jímž bylo vyhověno mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti (§ 591 písm. d/ o. z.). Tím, že se v dotčeném ohledu věcí zabýval (jen s jiným výsledkem), tedy dovolatelka překvapena být nemohla a neměla.

3) K postupu odvolacího soudu při hodnocení důkazů

61. Pro vypořádání této námitky je rozhodný výklad § 213 o. s. ř. v následujícím znění (jež se nezměnilo od zahájení sporu):

§ 213 (o. s. ř.)

(1) Odvolací soud není vázán skutkovým stavem, jak jej zjistil soud prvního stupně.

(2) Odvolací soud může zopakovat dokazování, na základě kterého soud prvního stupně zjistil skutkový stav věci; dosud provedené důkazy zopakuje vždy, má-li za to, že je z nich možné dospět k jinému skutkovému zjištění, než které učinil soud prvního stupně.

(...)

62. Ustanovení § 591 písm. d/ o. z. patří k právním normám s relativně neurčitou (abstraktní)

hypotézou, tj. k právním normám, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem a které tak přenechávají soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností. Zákon výslovně nestanoví, z jakých hledisek má soud vycházet při posuzování otázky, zda jednání účastníka občanskoprávního vztahu představuje plnění, kterým bylo vyhověno mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti; vymezení hypotézy právní normy tedy závisí v každém konkrétním případě na úvaze soudu. Rozhodnutí o tom, zda jsou splněny podmínky pro aplikaci ustanovení § 591 písm. d/ o. z., je vždy třeba učinit po pečlivé úvaze, v jejímž rámci musí být zváženy všechny rozhodné okolnosti případu.

63. Podmínky uvedené v ustanovení § 591 písm. d/ o. z. je třeba vykládat (vzhledem k tomu, že jde o výjimku, která vylučuje možnost věřitele dovolat se neúčinnosti bezúplatného právního jednání dlužníka) v souladu se smyslem a účelem institutu relativní neúčinnosti. Tuto výjimku je namíste uplatnit jen tehdy, převáží-li ohledy slušnosti nad povinností dlužníka splnit svou právní povinnost (dluh) vůči věřiteli (věřitelům).

64. Ustanovení § 591 písm. d/ o. z. tedy nelze interpretovat tak, že by jakékoliv bezúplatné právní jednání dlužníka, které by z obecného hlediska bylo možné ve vztahu k nabyvateli plnění považovat za mravné a slušné, mohlo být důvodem k vyloučení možnosti věřitele dovolat se neúčinnosti tohoto bezúplatného právního jednání dlužníka. Takový výklad ustanovení § 591 písm. d/ o. z. by nadřazoval mravní závazky a ohledy slušnosti nad závazky právní bez ohledu na jejich konkrétní podobu a prakticky by znemožňoval věřitelům dovolat se neúčinnosti bezúplatných právních jednání dlužníka učiněných vůči osobám jemu blízkým (opomenutí dlužníka, z nichž měla osoba jemu blízká prospěch), neboť při standardně fungujících vztazích mezi osobami blízkými by se dalo téměř jakékoli bezúplatné právní jednání mezi těmito osobami považovat za „slušné“ a „mravné“. Takové absolutní nadřazení ohledů slušnosti nad závazky právními však nebylo smyslem a účelem ustanovení § 591 písm. d/ o. z., a naopak by v některých případech mohlo vést k rozporu s dobrými mravy, neboť ne každé bezúplatné právní jednání (opomenutí) dlužníka, které lze považovat ve vztahu k nabyvateli plnění (nabyvateli majetku, který dlužník v důsledku svého opomenutí nenabyl) za „slušné“ a „mravné“ (za plnění, kterým bylo vyhověno mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti), je způsobilé převážit nad právním závazkem dlužníka vůči věřiteli a ospravedlnit tak skutečnost, že dlužník na úkor svého věřitele bezúplatným právním jednáním převádí majetek na třetí osobu, a že právo věřitele proto zůstane zcela nebo zčásti neuspokojeno.

65. Otázku, zda jde o plnění, kterým bylo ve smyslu ustanovení § 591 písm. d/ o. z. vyhověno mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti, je tedy třeba posuzovat vždy s ohledem na konkrétní okolnosti každého případu a při jejím posuzování je třeba přihlížet zejména k tomu, o jaké konkrétní plnění jde, zda je v dané situaci ospravedlnitelné, že tímto plněním třetí osobě dlužník tuto osobu zvýhodní na úkor svého věřitele, zda je dlužníkem poskytnuté plnění za daných okolností přiměřené jeho majetkovým poměrům a zda se poskytnutím plnění podstatně snižuje hodnota dlužníkovy majetku, v jaké majetkové (popřípadě sociální) situaci se v době právního jednání nacházel nabyvatel plnění [osoba, která měla z právního jednání (opomenutí) dlužníka prospěch] a jakou subjektivní hodnotu pro něj (pro ni) toto plnění s ohledem na jeho (její) majetkovou (sociální) situaci představuje, ale i k tomu, zda tímto plněním dlužník skutečně sledoval vyhovění svému mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti.

66. Pojem „ohledy slušnosti“ užitý v ustanovení § 591 písm. d/ o. z. je nutné vykládat tak, že dlužníkem poskytnuté plnění musí vyhovovat těmto ohledům jak ve vztahu k nabyvateli plnění (k osobě, která měla z právního jednání nebo opomenutí dlužníka prospěch), tak ve vztahu k dlužníkovi. Plnění dlužníka přitom musí být přiměřené jeho majetkovým poměrům a nesmí podstatně snižovat hodnotu jeho majetku.

67. Stejně tak plnění, kterým bylo ve smyslu ustanovení § 591 písm. d/ o. z. vyhověno mravnímu závazku, musí být přiměřené majetkovým poměrům dlužníka, nesmí podstatně snižovat hodnotu jeho majetku a musí jít o takový mravní závazek, který (stejně jako „ohledy slušnosti“) převáží nad povinností dlužníka plnit svůj právní závazek vůči věřiteli a kterému je proto třeba dát přednost před právem věřitele na uspokojení jeho vykonatelné pohledávky.

68. Závěry formulované v odstavcích 62. až 67. odůvodnění shora obsahuje již R 127/2019, z něž Nejvyšší soud ve své rozhodovací praxi ustáleně vychází. Tyto závěry jsou podstatné též pro posouzení, jaké skutečnosti (zjištěné dokazováním) jsou významné pro právní posouzení věci v režimu § 591 písm. d/ o. z.

69. Odvolací soud v napadeném rozhodnutí jednak zpochybnil věrohodnost tvrzení o slibu darování spoluvlastnického podílu, vzešlého (též) z účastnické výpovědi dovolatelky a R. M. (srov. reprodukci napadeného rozhodnutí v odstavci 14. odůvodnění shora a odstavec 23. odůvodnění napadeného rozhodnutí), jednak dospěl k odlišnému hodnocení majetkových poměrů R. M. (srov. reprodukci napadeného rozhodnutí v odstavcích 17. a 18. odůvodnění shora a odstavec 23. odůvodnění napadeného rozhodnutí).

70. Ustanovení § 213 o. s. ř. je procesním projevem stěžejního principu občanského soudního řízení, podle něhož soudem prvního stupně zjištěný skutkový stav sice může doznat změn v důsledku odchýlného hodnocení důkazů, které byly provedeny již soudem prvního stupně, je však nepřípustné, aby odvolací soud jinak hodnotil důkazy, které sám nezopakoval. Řečené neplatí pro důkazní prostředky listinné, u kterých je vyloučen vliv skutečností nezachytitelných v protokolu o jednání na hodnocení jejich věrohodnosti; srov. shodně z recentní judikatury např. odstavec 63. odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 22. prosince 2022, sp. zn. 29 Cdo 1917/2021. Při hodnocení důkazů výpovědí účastníků řízení nebo svědků však spolupůsobí vedle věcného obsahu výpovědí i další skutečnosti, které (ač nejsou bez vlivu na posouzení věrohodnosti výpovědí) nemohou být vyjádřeny v protokolu o jednání (např. přesvědčivost vystoupení vypovídající osoby, plynulost a jistota výpovědi, ochota odpovídat přesně na dané otázky apod.). Srov. shodně např. již důvody rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu ze dne 27. června 1968, sp. zn. 2 Cz 11/68, uveřejněného pod číslem 92/1968 Sbírký rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR.

71. Jinak řečeno, chce-li se odvolací soud odchýlit od skutkového zjištění, které učinil soud prvního stupně na základě bezprostředně před ním provedeného důkazu (rozuměj důkazu výpovědi účastníka či svědka), je nutno, aby takové důkazy sám opakoval, případně provedením dalších důkazů si zjednal rovnocenný podklad pro případné odlišné hodnocení takového důkazu; k tomu srov. dále např. rozsudek bývalého Nejvyššího soudu ze dne 14. dubna 1966, sp. zn. 6 Cz 19/66, uveřejněný pod číslem 64/1966 Sbírký rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR, uveřejněný pod číslem 64/1966 Sbírký rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR, nebo náleží Ústavního soudu ze dne 29. května 2000, sp. zn. IV. ÚS 275/98, uveřejněný pod číslem 79/2000 Sbírký nálezů a usnesení Ústavního soudu.

72. Odvolací soud tedy tím, že usoudil na nižší věrohodnost zjištění z účastnických výpovědí dovolatelky a R. M., aniž tyto důkaz zopakoval, konal v rozporu s § 213 odst. 2 o. s. ř. Přitom šlo o důkazy, které se týkaly otázek pro věc podstatných (srov. odstavec 65. odůvodnění shora).

73. Majetkové poměry dlužníka (R. M.) pak odvolací soud hodnotil (jinak než okresní soud) podle toho, jaký jeho majetek (žádný) je nyní k dispozici pro účely uspokojení věřitelovy vykonatelné pohledávky, nikoli podle stavu v době účinnosti (provedení) odporovaného právního jednání (srov. opět odstavec 65. odůvodnění shora), nadto v situaci, kdy uzavřel, že otázka skutečné hodnoty spoluvlastnického podílu nebyla spolehlivě osvětlena (je obtížně představitelné, že soud přijme závěr, že poskytnutím plnění se podstatně snižuje hodnota dlužníkovy majetku, aniž se vyjádří k hodnotě plnění).

74. Právní posouzení věci odvolacím soudem je tedy zčásti neúplné co do zkoumání skutečností podstatných pro zkoumání výjimky dle § 591 písm. d/ o. z. (srov. opět zejména kritéria formulovaná v odstavci 65. odůvodnění shora). Co do jiného hodnocení účastnických výpovědí R. M. a dovolatelky bez opakování těchto důkazů je pak odvolací řízení zatíženo vadami, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

75. Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), napadené rozhodnutí zrušil (včetně závislých výroků o nákladech řízení) a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1 a 2 o. s. ř.).

© EPRAVO.CZ - Sbíрка zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Koupě nemovité věci](#)
- [Nesprávný úřední postup \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Platební neschopnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Předkupní právo \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Přerušení řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Rodinný závod \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Dědictví](#)
- [Výživné](#)
- [Valná hromada](#)
- [Ustanovení zástupce](#)
- [Náhrada škody](#)